نووسینی د. زاهیر سوران .
10 ی ئەیلولی 2004

زەردوویی جۆری C
(Hepatitis C)

ڤایرۆسی C

ئـەوەی شـایەنی باسـە ڤایرۆسـەکە سـەربەخێزانی (Flavivirus) ە و نزیکـەی 200 ملیـۆن کـەس لـە جیهانـدا هـەڵگری ڤایرۆسەکەن و نزیکەی 4,9 ملیۆنیان لە ئەمریکادا دەژین و نزیکەی 10 ملیۆنیش لە ئەوروپای ڕۆژئاوادا دەژین . بلاٌوترین زەردووییە لە نێو ئەو کەسانەدا کە ڕۆژێك لە ڕۆژان خوێن یان فاکتۆری خەستیان وەرگرتووە ، ئەو ڕاستیەش سەلمێنراوە کە ئەو کەسانەی کە چەند ساڵێك لەمەوبەر گاماگلۆبولینیان وەرگرتووە وەلی ئەو جۆرە گاماگلۆبولینە بە ڕەسمی لە جیهاندا تۆمار نەکراوە ئەوا تووشی ئەم زەردووییە بوون . لە ولاٌتە ڕۆژئاوایەکاندا نزیکەی لە 20٪ ی ئەوانەی کەزەردوویی توندیان تووش بوە تووشی ڤایرۆسی C بوون. 30٪ هەموو چاندنەکانی جگەر دەگرێتەوە بۆ سۆ بەم ڤایرۆسە . سۆکە زێدتر لە باشوری ئیتالیاو میسر بینراوە هۆی تووشبونیش بەم ڤایرۆسە دەگەڕێتەوە بۆ بەکارهێنانی دەرزی پەنگکێشان .
لە 60–80٪ ی تووشبوان چاك نابنەوە و بەرەو باری درێژخایەنی دەڕۆن و ئەوسا نەخۆش لە جگەریدا ڤایرۆسەکە هەڵدەگرێت . تا ئیمڕۆ 6 جۆری genotype و ژمارەیەکیش subtype ی ڤایرۆسی C دۆزراوەتەوە . ئەوەی شایەنی باسە لەچەند توێژینەوەکی جودا ڤایرۆسەکە لە زەردوویبیداری ڤایرۆسی A,B,C,E دۆزراوەتەوە (39) .

لەماوەی 1– 9 ساڵدا ئەو کەسانەی کە ڤایرۆسی G یان تیادایە دەستنیشانکراون پاشتر تووشی زەردوویی درێژخایەن بوون . ڤارڤێری ئاڵتەر (ئینستیتوتی تەندروستی نەتەوەی ئەمەریکا) وهاوەڵەکانی ڕایانگەیاند :
– لە 13 نەخۆشدا کە خوێنیان وەرگرتوە A-G ، سیانیان ڤایرۆسی G یان تیادا دەستنیشانکرا .
– لە 63 زەردوویداری C دا 6 نەخۆشیان ڤایرۆسی G تیادا دۆزراوەتەوە .
– لە 100 ئایدزداردا 12 نەخۆشیان ڤایرۆسی G تیادا دۆزراوەتەوە .
وەلی تا ئەمڕۆ ڕوون نەبۆتەوە ئایا ئەم ڤایرۆسە دەبێتە هۆی زەردوویی هەڵچو یان نا .
لە توێژینەوەیەکی نوێدا (لەیابان) کە لە سەر 286 زەردووییداردا کرا (14) ، 83 یان زەردوویی B ،188 زەردوویی C ، 3 زەردوویی B,C و 12 یان ڤایرۆسی جۆری non-A,non-B یان تیادا هەبوە،لە 19 نەخۆشیاندا GBV-CRNA دۆزراوەتەوە . هەروەها لە هەمان توێژینەوەدا کە لە سەر 186 زەردوویداری درێژخایەندا کراوە ، 64 یان باژەڵە و شێرپەنجەی جگەریان بووە ، 19 یان GBV-RNA یان تیادا دەرکەوتوە (41) .

دەستنیشانکردن

دەتوانین بە هۆی PCR وە ڤایرۆسەکە دەستنیشان بکەین .

چارەسەرکردن

ئینتێرفێرۆن مادەیەکە کەم یان زۆر کار دەکاتە سەر ڤایرۆسەکان ، یەکێك لەو ڤایرۆسانەی زەردوویی جۆری C یە گەر بێت و بتوانین بڕێك لە Intron یان pegIntron یان بکەینە لەشی نەخۆشەوە ئەمە مانای ئەوەیە کە ڕێژەیەکی زۆر ئینتێرفێرۆن دەچێتە نێو لەشەوە کە نزیکە لەو ڕێژەیەی دەبوایە لەش دروستی بکردایە . زۆر جاران دەبێتە هۆی ئەوەی کە سۆکە زۆر کەم ببێتەوە لەوانەشە سۆکە چاك ببێتەوە گەر بێت وخەپلەی Rebetol یش لەگەڵ Intron A بەکاربهێنرێت ئەوا ئەنجامی باشتریش دەدات بە دەستەوە .
تێبینی : خەپلەی Rebetol نادرێت بە ئافرەتی سکپڕ چونکە کاردەکاتە سەر ئاولەمەو لەوانەیە کەم وکوڕ بێت ، هەروەها دەرمانەکە نادرێت بە پیاوێك گەر پیاوەکە نیازی منداڵی هەبێت چونکە دەرمانەکە کار لە سپێرم دەکات .

چارەسەرکردنی زەردەسوی درێژخایەنی جۆری C

ئەوەی شایانی باسە لە 15–20٪ ی ئەو کەسانەی تووشی زەردەسوی توندی جۆری C دەبن خۆیان چاك دەبنەوە هاوكات لە 70–80٪ یان ڕێرەوی سوكەیان بەرەو باری درێژخایەنی گەشە دەكات .

ڤایرۆسی HCV سێ جۆر Genotyp ی هەیە وەك:

– جۆری Genotyp-1 لە هەموو جیهاندا بلاوە .

– جۆری Genotyp-2,3 لە ولاتی سویددا بلاوە .

نزیكەی 40 هەزار تووشبوو بەم جۆرە ڤایرۆسە لە سوێددا هەیە. ئەوەی ڕاستی بێتGenotyp و HCVRNA بڕیار لەسەر چۆنیەتی چارەسەركردن دەدەن . دوو دەرمان دژی ئەم هەوكردنە پەسەندكراوە ئەوانیش بریتین لە . دوو شێوەی IFN و (Peg IFN) و Ribavirin

* دەرمانیPeg IFN

دەرمانێكی لەسەرخۆیە نزیكەی هەفتەیەك لە نێولەشدا كاردەكات و دەمێنێتەوە . لەبەرباشی كاری درێژخایەنی دەرمانەكە هەفتەی ژەمێك بۆ ماوەی یەك ساڵ دەدرێت بە نەخۆش .

* دەرمانی Ribavirin

هەرچەندە ئەم دەرمانە ڕاستەوخۆكارناكاتە سەر ڤایرۆسەكە بەلام كارێكی فراوانی هەیە بە تایبەتی لەسەرسوكە . پێویستە ئەم دەرمانە تەنیا لە گەڵ IFN تێكەڵ بكرێت وەك خەپلە ڕۆژانە بە پێی كێشی لەش دەدرێت بە نەخۆش .

تێكەڵكردنی ئەنتیڤایرۆسەكان .

باشترین ئەنجامی دەستكەوتوو پاش تێكەڵكردنی ئەنتیڤایرۆسەكان بریتییە لە چارەسەركردن بە IFN دژی زەردەسوی جۆری C . ئەم دەرمانە هەفتانە 3 جاران بۆ ماوەی یەك ساڵ ئەدرێت بە زەردوویبیدار . هاوكات تێكەڵكردنی دەرمانی IFN وRibavirin ئەنجامەكەی 2–3 جاران باشتركردووە . ئەو نەخۆشەی Genotyp 2,3 یان هەیە ئەنجامی تێكەڵكردنەكە زۆر باشتربووە وەك لە جۆری Genotyp-1 .

ئەنجامی توێژینەوەكان ئەو ڕاستییەیان سەلماندوە تێكەڵكردنی Ribavirin لە گەڵ ژەمێكی بەرزی PegIFN دا ئەنجامی باشیان داوە بە دەستەوە.

بۆ سەرچاوەكان سەیری زەردوویی جۆری G بكە .